

GYURKOVICS TIBOR

Márai ötvenhatos repülőútja

Kevés ember gyalázta úgy Magyarországot, mint Márai Sándor. Leszidta, lesemmizte a sárga földig.

S talán kevés ember rajongott érte annyira, mint ő. Mint valami szerelmes, akitől megtagadják a szerelmet.

„...elmenni innen. Sértődöttségem és csalódottságom – írja már negyvenötben –, melyet a magyar társadalom műveletlensége és erkölcstelensége miatt érzek, okot ad erre...”

Végtelenségig megvetette azt a félkeresztény, dzsentroid, alászolgája világot, amilyenek a Horthy-féle, szerinte nácista, németista kompániát látta. Jól élt benne, a legsikeresebb írók egyike volt, mégis a maga már-már szenttelen fölényével és gögjével – igazságtalanul – még oly erőket is, mint Illyés Gyula, Németh László, általában a népiek, megvetett, s a társadalom állefántcsonttornyába vonulván, a felhőkből köpött eme honterületre, mint valami abszolút idegen és kívülálló.

Végtelenségig megvetette a bolsevizmus új hazai fullajtárait, ha lehet, még az előzőknél is jobban. Szemétnek, árulónak, csalónak tekintette őket. Ugyanígy és ekkor is, Illyést, Veres Pétert ugyanúgy, mint a Horthy-korszakban.

Az Úr bocsássa meg neki.

Hogy benne élt a legbenső „másságban”, mely szót is jóval utána találták ki. Reszketett az identitásáért. De az identitás egyértelműséget kíván, ha korlátolt is. A többértelműség bizonytalansághoz vezet – átokhoz és gyűlölethez, rajongáshoz és szerelemhez. Nagy elődje gyakorolta ezt a féktelen kettősséget – Ady Endre:

*Gyűlölöm dancs, keleti fajtám,
Mely hogy kifáradt, engemet adott,
Ki sápadtan szállt napnyugatra,
Hogy ott imádja Urát, a Napot.*

Ez a magyar kettősség – ezek szerint egyetlen súlyos alternatíva – ver tanyát az írókban. Ady kíméletlen „verje csak verje” korbácsolása s Márai gyűlölködő

honszerelme: „Volt valami nagyon jó otthon – írja 1952-ben. – Mindenestől, hibáinkkal, bűneinkkel, de csak otthon »éltünk«. Nagy szomorúság. Nincs honvágyam, de Magyarország nélkül mégsincs számomra semminek igazi íze, értelme.”

S ez Kelet-Európa titokzatos értelme is: „keletre tarts” – írja

egy költőnk – Európában. Márai is hanyatt-homlok röptül Európába 56 hírére. Kétségbeesésért, reszkető reményért. „»Ungheria, Ungheria!« Ez a kiáltás hallatszik a Vezúv alatt, a Via Brigida templomban a pápa széttárt karral kiáltja: »Ungheria!... mortificazione...«”

„Egy menekült – orvos, zsidó, munkatáborban volt, három nap előtt érkezett – írja Márai. – Nem volt antiszemitizmus az október huszonharmadikát követő napokban. Nem volt osztály, nem volt vallás. Mindenki együtt volt – hallgatja Márai. – Ezért érdemes volt élni. Zsidó vagyok, sok rossz emlékem van. De ezekben a napokban először éreztem, hogy büszkeség magyarnak lenni.”

„Nyolc óra röptülés után, az óceán és a felhők felett, hirtelen robban fel a fény. A gép Nyugatról átbillent Kelet térfogatába. Nem hajnalodik, hanem egyszerre vakítóan fénylik a világ. Vastag, gyapjas felhőzet felett röptülünk. Az égbolt olyan kék, mint ahogyan még soha nem láttam... Aztán a mélyben derengeni kezd valamilyen barna, ismerős anyag. Szárazföld, Európa.”

A mi Európánk, Ady Európája, Máraié – ha lehetne még... ■

